

บทความปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา

Qualitative Research in Education

จิรัชยา ประทีปโชติพร

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

Jiratchaya Prateepchotporn

School of Liberal Arts , Sripatum University

Corresponding Author, E-mail : jiratchaya.pr@spu.ac.th

ชื่อเรื่อง : วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา

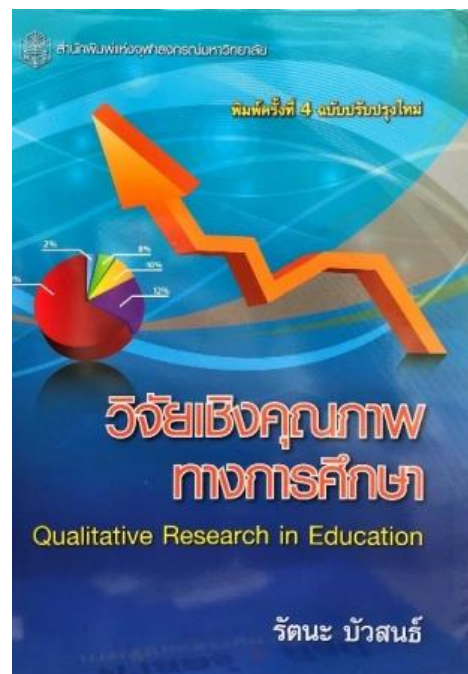
Qualitative Research in Education

ผู้แต่ง : รัตนะ บัวสนธ์

ปีที่พิมพ์ : กันยายน พ.ศ. 2558

สำนักพิมพ์ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนหน้า : 309 หน้า



บทนำ

หนังสือวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (Qualitative Research in Education) เป็นหนึ่งในหนังสือที่มีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อนักวิจัย และผู้ที่สนใจการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยไว้อย่างเป็นขั้นตอน ทั้งการเลือกผู้ให้ข้อมูล การทำงานภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนและการประเมินรายงานวิจัย ตลอดจนถึง การประยุกต์การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา โดยผู้เขียนมีการยกตัวอย่างการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เลือกนำไปใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับรูปแบบของงานวิจัยของนักวิจัย เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ก่อนการนำไปใช้

ผู้เขียนได้อธิบายเนื้อหาต่างๆภายในหนังสือไว้ด้วยภาษาที่มีความเข้าใจง่าย ทำให้ผู้เริ่มต้นศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาสามารถเข้าใจในเนื้อหาและจัดลำดับความสำคัญของขั้นตอนการดำเนินวิจัยได้อย่างเป็นลำดับขั้น เนื่องจากผู้เขียนได้มีการบรรยายไว้อย่างชัดเจน ทั้งยังมีตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ในท้ายเล่มอีกด้วย

วัตถุประสงค์

หนังสือวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (Qualitative Research in Education) ผู้เขียนได้เขียนเพื่อนำเสนอความรู้เกี่ยวกับวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เห็นถึงกระบวนการวิจัย และ เทคนิคต่างๆที่เหมาะสมในการดำเนินการวิจัย ผู้ศึกษาจะเกิดความเข้าใจในงานวิจัยเชิงคุณภาพได้ดียิ่งขึ้น

สาระสำคัญ

หนังสือวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (Qualitative Research in Education) โดยศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ บัวสนธ์ ได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษามีทั้งสิ้น 9 บท โดยแต่ละบทให้กล่าวถึงความสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพและแนวคิดวิธีการต่างๆในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา ที่ผู้เขียนได้เรียนรู้และสังสมประสบการณ์จากการทำวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาและการเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้แก่นิสิตตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2542 ดังนี้

บทที่ 1 พื้นฐานการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (Foundation of Qualitative Research in Education)

ในบทนี้ได้อธิบายความรู้และความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา พร้อมทั้งมีการอ้างอิงแนวคิดและทฤษฎีจากในไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา โดยมีหัวข้อต่างๆที่น่าสนใจดังนี้ แนวคิดกลุ่มปรากฏการณ์นิยม แนวคิดปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจด้านพฤติกรรมต่างๆของบุคคล ทั้งนี้ในบทนี้นั้นผู้เขียนได้มีการตอบคำถามที่บบบ่ยเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังเช่น การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณมีความแตกต่างกันอย่างไร สามารถใช้ร่วมกันได้หรือไม่ โดยผู้เขียนได้ทำตารางเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเอาไว้อย่างชัดเจน โดยได้สรุปไว้ทั้งสิ้น 14 หัวข้อ และ ในหัวข้อสุดท้ายของบทนี้ได้มีการกล่าวถึงจรรยาบรรณของนักวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่สำคัญของผู้วิจัย ซึ่งที่สำคัญคือ การเขียนรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาจะต้องเขียนรายงานตามความเป็นจริงที่ค้นพบ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยไม่พึงปรารถนาก็ตาม

บทที่ 2 แบบแผนการวิจัย (Research Design)

ในบทนี้ผู้วิจัยได้มีการอธิบายถึงความหมายและลักษณะของแบบแผนการวิจัย ซึ่งในการกำหนดแบบแผนวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยควรพิจารณาจากเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย 4 ประการ คือ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ,ไม่ควรทำวิจัยในเรื่องที่ผู้วิจัยมีความเกี่ยวข้องคุ้นเคย , ไม่กำหนดทางเลือกเดียวในการวิจัย , ความสำคัญของปัญหาและเรื่องที่จะทำการวิจัย ซึ่งประเด็นต่างๆที่กล่าวมานั้นจะทำให้ผู้วิจัยใช้ประกอบการตัดสินใจ และสามารถทำการวิจัยได้รัดกุมยิ่งขึ้น ซึ่งในบางหัวข้อนั้นทางผู้วิจัยอาจไม่เห็นความสำคัญ ดังนั้นก่อนดำเนินการวิจัยผู้วิจัยควรมีการออกแบบแผนการวิจัยเพื่อการวิจัยที่รัดกุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบสามารถสรุปได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ คือ การศึกษารายกรณี (Case Study) การศึกษาพหุพื้นที่ (Multisite Studies) และการศึกษาพหุกรณี (Multicase Studies)

บทที่ 3 การเลือกผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Participant Selecting in Qualitative Research)

ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย เช่นเดียวกับงานวิจัยเชิงปริมาณ แต่ในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะทำการเลือกผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้คำตอบที่สามารถนำไปสรุปสู่ประชากร ที่เรียกว่า “การสรุปอ้างอิงเชิงธรรมชาติ” หรือ “การสรุปอ้างอิงเชิงตรรกะ” ซึ่งในการเลือกผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น จะเรียกว่า “การเลือกแบบอิงเกณฑ์” โดยผู้เขียนได้มีการอ้างอิงแผนภูมิแสดงการเลือกผู้ให้ข้อมูล แบบอิงเกณฑ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบที่ใช้สำหรับการศึกษา ช่วงแรก และ แบบที่ใช้สำหรับศึกษาช่วงหลัง ซึ่งผู้เขียนได้มีการอธิบายถึงรูปแบบวิธีการเลือก ผู้ให้ข้อมูลในรูปแบบต่างๆที่มีความหลากหลาย ให้มีความเหมาะสมกับงานวิจัยของผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและตอบสนองความต้องการของผู้วิจัยที่สุด

บทที่ 4 การทำงานภาคสนาม (Fieldwork)

ในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงการทำงานภาคสนาม ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่ผู้วิจัยพึงกระทำ โดยเฉพาะวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้แบ่งเป็น 5 หัวข้อ ได้แก่ 1) ความหมายและลักษณะสนามการวิจัย 2) หลักการเลือกสนามวิจัย 3) การเข้าสนามวิจัย 4) การสร้างความสัมพันธ์ 5) การเริ่มทำงานและการทำงาน ซึ่งในทุกกระบวนการของการทำงานภาคสนาม ผู้เขียนได้อธิบายทุก ขั้นตอนอย่างละเอียด เพื่อผู้วิจัยสามารถศึกษานำไปปฏิบัติเพื่อการดำเนินงานวิจัยได้สำเร็จตาม ต้องการ อาทิเช่น ในหลักการเลือกสนามการวิจัยนี้ผู้เขียนได้สรุปหลักพึงพิจารณาต่างๆเพื่อผู้ ศึกษาได้เข้าใจและสามารถทำงานภาคสนามได้ราบรื่นมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5 เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Techniques)

สำหรับการทำวิจัยเชิงคุณภาพนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ “ตัว นักวิจัย” ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถทำได้ผ่านวิธีการต่างๆดังนี้ อาทิเช่น การสังเกต การ สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การใช้เอกสารบันทึก และ การใช้อุปกรณ์ ซึ่งแต่ละวิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูลนั้นมีวิธีการและเทคนิคที่แตกต่างกันออกไป นักวิจัยจะต้องเลือกใช้วิธีที่เหมาะสม กับงานวิจัยของตน และมีการเตรียมตัวสำหรับการเก็บข้อมูลให้เป็นอย่างดี เพื่อการเก็บข้อมูลได้ ถูกต้องและครอบคลุมที่สุด ตัวอย่าง เช่น การเก็บข้อมูลแบบการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยควรมีการ

วางแผนก่อนการสัมภาษณ์ เช่น การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล การกำหนดกรอบประเด็นการสัมภาษณ์ การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆต่อการสัมภาษณ์ เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายเทคนิค วิธีการต่างๆไว้อย่างชัดเจนเพื่อผู้ศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเินการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 6 ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)

ข้อมูลเชิงคุณภาพจะมีลักษณะเป็นเหตุการณ์ เรื่องราว กิจกรรม ความเชื่อ แบบแผนปฏิบัติ ซึ่งได้มาจากวิธีการเก็บรวบรวมตามแหล่งที่มาข้อมูล โดยผู้เขียนได้แบ่งเป็น 4 ประเภทหลักๆ คือ 1) บันทึกภาคสนาม 2) งานเขียนของบุคคล 3) ภาพถ่าย 4) สติติดอย่างเป็นทางการ และข้อมูลเชิงคุณภาพต่างๆ โดยผู้เขียนได้เสนอแนวทางและเทคนิคการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมกับงานวิจัยในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น การบันทึกภาคสนามมีการเก็บข้อมูลเป็นบันทึกย่อ บันทึกพรรณนา ทั้งการพรรณนากิจกรรม พรรณนาพฤติกรรม พรรณนาเหตุการณ์ เป็นต้น ซึ่งผู้ศึกษาสามารถเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลได้ตามความเหมาะสม

บทที่ 7 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องนำมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนใหญ่ คือ การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้เขียนได้อธิบายเทคนิคต่างๆในการพิจารณาตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การกำหนดรหัสข้อมูล เพื่อดูความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึง เงื่อนไขการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประเภทการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ผู้เขียนยังมีการอ้างอิงทฤษฎีและแนวคิดต่างๆเพื่อสนับสนุนข้อมูล

บทที่ 8 การเขียนและการประเมินรายงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Writing and Evaluation Qualitative Research Report)

ในบทนี้ผู้เขียนได้สรุปถึงการเขียนและการประเมินรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นเป็นการเขียนว่ายอมรับว่าผลการวิจัยนั้นเป็นความจริง ซึ่งก่อนการเขียนผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ต้องการเน้นในเรื่องใด แหล่งเผยแพร่คือที่ใด เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เขียนได้เสนอเทคนิคการวางแผนการเขียนรายงานวิจัยให้เสร็จสมบูรณ์โดยมีขั้นตอนที่ผู้วิจัยทุกคน

สามารถทำได้ เช่น การหาที่สงบ การจัดระเบียบโต๊ะทำงาน การจัดลำดับความสำคัญของการเขียน และ โครงเรื่องโดยเริ่มจาก วัตถุประสงค์ วิธีการ สถานที่ศึกษา และ พรรณนาถึงสภาพทั่วไป เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยเป็นอย่างมาก เพื่อการเขียนสรุปการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 9 การประยุกต์การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (Applied Qualitative Research for Education)

ในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงการวิจัยทางการศึกษาแต่ละประเภทที่สามารถประยุกต์วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการศึกษาหาคำตอบ ได้แก่ การวิจัยพัฒนาหลักสูตรการสอน การประเมินหลักสูตร โครงสร้างทางการศึกษา การวิจัยในชั้นเรียน การวิจัยนโยบาย การวิจัยและพัฒนา รูปแบบทางการศึกษา โดยผู้เขียนได้อธิบายให้ผู้ศึกษาได้เห็นว่าวิจัยแต่ละประเภทนั้น เมื่อนำการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาเข้ามาประยุกต์ใช้นั้น จะมีวิธีการดำเนินการอย่างไร

คุณค่า

หนังสือวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา (Qualitative Research in Education) ได้รวบรวมวิธีการทำการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาไว้โดยละเอียด โดยผู้เขียนได้บรรยายขั้นตอนและวิธีการของแต่ละขั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการวิจัย เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนั้นออกมาอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด พร้อมยกตัวอย่างและมีการอธิบายไว้อย่างละเอียด เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถเลือกใช้วิธีการต่างๆได้อย่างเหมาะสมกับงานวิจัยของตนและมีความเข้าใจในงานวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

รัตน์ะ บัวสนธิ์.(2558). **วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา Qualitative Research in Education.** สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.